

GENEALOGIAI FÜZETEK

CSALÁDTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

ELŐFIZETÉSI ÁRA: Egész évre 8 kor. Félévre 4 kor. Megjelenik két havonként.	Szerkesztik: SÁNDOR IMRE és SEBESTYÉN JÓZSEF	SZERKESZTŐSÉG: Wesselényi Miklós-utca 7. szám. KIADÓHIVATAL: Mikó-utca 2.
---	--	---

A szavai Almádi család.

Erdélyben nincsen Almád község, a honnan a család nevét vehette volna. A családtagok által időközönként használt Csepegi-Macskás, Szentkeresztmacskás, Galacz, Szovát és Szava előnevek e részben nem adnak fölvilágosítást, sőt a kérdést még bonyolultabbá teszik. A család eredete után nyomozva, a zalavármegyei Almád községnél állapodtam meg. Itt találtam az 1237—39. években *Almádi Solt*, kinek leánya Éva a Hahót nemzetségbeli Buzád felesége, s szép vagyonával a Hahót nemzetséget emeli.¹

Ennek a Soltnak vérségi összeköttetéseit azonban nem ismerem, sőt a család nevével sem találkoztam 1408-ig. Ekkor Almádi *Gergely* már Erdélyben van és András háza harmadrésze miatt pereli Dacebes Mihályt, de a léiai várnagyok előtt tervbe vett egyezkedésre nem jelenik meg. Az okirat még annyit enged sejtetni, hogy az Indali családdal volt rokonii összeköttetésben.²

Macskási Almádi *László* és fia *Bálint* 1466-ban Bethlen Antal ügyében homo regiusok.³

A Kemény- és Radó-családoknak a kolozsmonostori konvent előtt 1487-ben folytatott birtokperében már több Almádi van említve. Így: *László* (de Csepegi Macskás), *Bálint* (de Szentkeresztmacskás), *Barnabás* (a László fia) *Pál* és *Péter* (de Csepegi Macskás.)⁴

Adatok hiányában nem dönthetem el, hogy vajjon az itt említett *Péter* azonos-e azzal, aki Székesfehérvárt 1498 április 10-én kelt okiratban homo regiusként van említve.⁵

A szakadatlan vérségi lánczolatot azon *szavai Almádi Bálintig* sikerült megállapítani, aki 1529-ben János-Zsigmondtól adományba nyeri a magvaszakadt hari Erdélyi Péter aranyos-szász-móriczi birtokát, de a beiktatásnak többen ellentmondottak.⁶ Úgy látszik

¹ Dr. Karácsonyi J. Magy. Nemzetségek II. 123.

² Gr. Teleki-család lev. I. 342.

³ Gr. Kemény J. Diplom. Trans. III. 291.

⁴ Gr. Kemény J. Diplom. Trans. Suppl. V. 228, 229.

⁵ Gr. Teléki-család levéltára II. 226.

⁶ Szoln. Dob. Mon. V. 201.

tényleg nem is lett birtokossa soha, mert a következő évben már tiltakozni kénytelen a szász-mátéi és aranyos-szász-móriczi birtokoknak Tomori István javára történt eladományozása miatt.¹ 1537-ben Majlád István vajda Bálványos várába történt beiktatásánál homo regius és ugyanezen évben Belső-Szolnokm. főbírója.² 1538-ban pedig János-Zsigmondtól nyer oláhpénteki és szükereki birtokai-ban megerősítést.³ Neje volt ősi és kozmatelki Jankaffi Lázár leánya: Katalin, aki 1538-ban Szászujsőn birtokos.⁴ Legutoljára 1542-ben említetik, amikor Bethlen Farkas ügyében közbíró.⁵ Meghalt 1547 előtt, mert ekkor már neje az oláh-pénteki birtokosok között özvegyként említetik.⁶

Gyermekei: 1. *Ilon*a szászszombori Székely Illésné. Meghalt 1580 előtt.

2. *András*, akit János-Zsigmond 1568-ban oláh-pénteki birtokaiba új adomány czimén beiktattat.⁷ Még 1574-ben is mint itteni birtokos említve, de már 1578-ban nem él. Ekkor már özvegye, Sombori Anna, aki Vajolán lakott, birtokolja Oláhpénteket.⁸ Egy fiuk maradt: *Mihály*, de ez ifjan elhalt.

3. *Gáspár*, aki 1568-ban Dobokam. főbírója s ugyanekkor Boncznyiresen, 1574-ben pedig Oláhpénteken birtokos.⁹ 1578-ban boncznyiresi birtokrészét cserébe adja Báthori Kristóf fejedelemnek.¹⁰ 1580-ban édesatyjának oláhpénteki birtokrészébe, mely annak idején ő reá és testvéreire: Andrásra és Ilonára, (Székely Illésnére, majd András elhaltával ennek fiára Mihályra, ennek, valamint Ilonának halálával pedig ő reá szállott, — ő és felesége Szilvási Zsófia megerősítelvén, beiktattatnak.¹¹ 1583-ban Báthori Zsigmond fejedelemtől Légen, Oláh-Palatka, Magyar-Palatka, Pete és Fűzkut kolozsmegyei és Budak dobokamegyei községeket kapja új adomány czimén. Ezen községek előző birtokosa Jankaffi Lázár volt s az ő, valamint fia János halálával vérségi jogon illették A. Gáspárt.¹²

1586-ban felesége Szilvási Zsófia nevében negyedét követel Bethlen Gergelytől, aki ezt 400 frtban megváltja.¹³ Szászujsői birtokát eladta Vitéz Gáborné, Jankaffi Orsolyának, de fia ezért 1589-ben óvást emelt. 1592-ben Oláhpénteken birtokos. 1596-ban

¹ U. o. V. 147. 201.

² Gr. Kemény J. Dipl. Trans. Suppl. VI. 271. Szoln. Dob. Mon. VII. 206.

³ Szoln. Dob. Mon. V. 426.

⁴ U. o. V. 372.

⁵ Gr. Kemény J. Dipl. Trans. IV. 324.

⁶ Szoln. Dob. Mon. V. 426.

⁷ U. o. V. 427.

⁸ U. o. és gr. Kemény J. Dipl. Trans. V. 292.

⁹ Szol. Dob. Mon. II. 232. V. 427. VII. 298.

¹⁰ U. o. II. 232.

¹¹ U. o. V. 427.

¹² Gr. Kemény J. Dipl. Trans. V. 397.

¹³ Gr. Kemény J. Dipl. Trans. VI. 11—15.

a fejedelemtől nyert borkuti birtokát cserébe adja gombási Lajos Bálintnak.¹ 1597-ben Báthori Zsigmondtól a Kendiek középfalvi birtokát nyeri adományban s ezt a következő évben gyermekei között öt részre felosztja.² A legutolsó feljegyzést 1598-ban találjuk róla, a kecsed szilvási birtokosok között.³ Már előbb láttuk, hogy házasságából 5 gyermeke született, ezek között négy leány és egyetlen fiu.

a) *Borbála*, aki 1598-ban bátyjától Bálinttól Kecsed-Szilváson részt nyer, de később, 1608-ban ebből egy telket elcserél testvérével Annával. Előbb Földvári Györgyhöz ment nőül,⁴ ennek halála után pedig Fejérvári Ambrusné lett. 1606-ban középfalvi birtokát átengedi légeni Szilvási Péternek, aki őt sok szolgálatával kötelezte le.⁵

b) *Kata* 1598-ban szintén Kecsed-Szilváson nyer birtokrészt. 1618-ban férjével, Ombozi Miklóssal egy ottani jobbágytelküket eladják légeni Szilvási Péternek.⁶ Hunyadmegyében Aranyon levő jószágot kapja Ombozi Miklóstól jegyajándékba.⁷

1639 május 23-án mindketten már mint néhaiak vannak említve.⁸

c) *Druzsianna* 1598-ban örökrészt Oláh-Pénteken és Kecsed-Szilváson kapja ki. Ezt 1607-ben férjének rudnai Margai Istvánnak hagyományozza.⁹ 1608-ban két aranyos-szász móríci jobbágytelket cserél Kendi Istvánnal.¹⁰

d) *Anna* 1598-ban örökrészt Kecsed-Szilváson kapja, ekkor még hajadon. 1608-ban már mint Sulyok Jánosné cserél egy telket testvérével, Borbálával.¹¹ Férje halála után Cserényi Farkashoz ment nőül. 1614-ben Bethlen Gábor őket nagyborszói birtokukban megerősíti.¹² 1620-ban első házasságából született fiával, szopori Sulyok Istvánnal együtt öröklük néhai férjének nagyborszói, czoptelki és kucsulái birtokait. Ugyanezen évben szász-felláki birtokát fiának Sulyok Istvánnak hagyományozza.¹³ Ezen intézkedését 1632-ben férjével, Cserényi Farkassal együtt megerősíti. 1647-ben gyermekeit megosztotztatja Cserényi Farkas középfalvi és közfalvi birtokain. 1658-ban oláhpénteki részét elcseréli Vajda János kajlai birtokrésztel.¹⁴

---

¹ Szoln. Dob. Mon. II. 241. V. 373. 428.

² U. o. IV. 512.

³ U. o. IV. 254.

⁴ U. o. IV. 254. 255.

⁵ U. o. IV. 512.

⁶ U. o. IV. 254. 255.

⁷ Bőjthe Ö. Hunyadm. csal. 68.

⁸ Gr. Kemény J. Dipl. Trans. Suppl. X. 77.

⁹ Szoln. Dob. Mon. IV. 254. V. 428.

¹⁰ U. o. V. 204.

¹¹ U. o. IV. 254. 255.

¹² U. o. II. 248.

¹³ U. o. II. 249. 515. III. 446. IV. 522.

¹⁴ U. o. III. 446. IV. 506. 512. V. 431.

e) *Bálint* 1598-ban osztozik testvéreivel az oláhpénteki és kecsed-szilvási birtokon.¹ 1603-ban Erdély rendei között tesz hűség-esküdt.² Nejétől, Szentiványi Zsuzsától két fia maradt:

1. *II. Mihály*, ennek csak leányait ismerjük: a) *Kata* Rettegi Istvánné, aki 1648-ban tiltakozik az ellen, hogy Cserényi Farkas és Almádi Anna gyermekei a közfalvi birtokon megosztózzanak, mert nagyatyja Almádi Bálint azon birtokot csak zálogba adta volt Szilvási Péternek s az Cserényi kezére szintén csak zálogképpen juthatott.³ b) *Angaléta*, oroszféji Mikó Zsigmondné.⁴

2. *II. András* 1649-ben Belső-Szolnok vármegye főbirája.⁵ Neje ismeretlen. Egyetlen fia:

István, akit már Apor Péter is felemlít a dobokamegyei nemések között.⁶ 1670-ben Dobokamegye alispánja, 1675—1683 között, majd 1705-től kezdve ismét főbíró.⁷ Még 1672-ben nyert Apaffi Mihálytól donatiót,⁸ akinek egyébként is megbízott embere volt. Közeli összeköttetésben állott továbbá Bánffi György kormányzóval s ennek unokaöccsével, Bánffi Farkassal is. A császári hadaknak Erdélybe történt beszállásolásakor adószedő és élelmi biztos. Tököli beutése alkalmával magával viszi s vele van 1690 októberétől 1692 nov. végéig. Érdekes naplót⁹ hagyott hátra, melyben kora eseményeit benső közvetlenséggel adja elő. Naplóját 1687 okt. 1-én kezdi, midőn Károly lotharingiai herceg fogadására indul Bánffi Györggyel smásokkal. Főljegyzéseit 1694 decz. közepéig folytatja, ekkor nehéz betegsége miatt azok félbeszakadnak. 1707-ben Rabutin hadai elől Magyarországra menekül.¹⁰ Kétszer nősült. Első neje: marosszentannai Tóth Judit, a második: oroszféji Mikó Klára. E két házasságából hat gyermeke maradt.

Első házasságából:

1. *András*, már István naplójában találkozunk nevével: 1690 aug. 5. „érkezett haza a fiam András.“ Két nap mulva pedig: „ment el a fiam András a nénjéhez.“ 1701-ben Tamásfalvi Krisztínától öröklé egyharmad részben annak bábai, falkusai és kaczkói birtokait.¹¹ Az öröklés tényleg azonban nem mehetett végbe, mert az örökös előbb halt el, mint a hagyományozó. Ezért Tamásfalvi Krisztina 1715-ben végrendeletét oda módosítja, hogy András leánya

¹ Szoln. Dob. Mon. IV. 254. V. 428.

² Erd. Orszgy. Eml. XVII. 393.

³ Szoln. Dob. Mon. IV. 512.

⁴ Gen. Füz. VI. 57.

⁵ Szoln. Dob. Mon. VII. 208.

⁶ Synopsis mutat. 266.

⁷ Szoln. Dob. Mon. VII. 299, 300, 305.

⁸ *Siebmacher* Siebenb. Adel 113. *Böjte* Ö. Hunyadm. cs. 68.

⁹ Monumenta Hung. II. oszt. XXIII. köt.

¹⁰ Akadémiai Értesítő II. 1868. 219.

¹¹ Szoln. Dob. Mon. II. 85.

Almádi Bálint
1529—1542.
ösi és kozmatelki Jankaffi Kata
1547. özvegy

Gáspár 1568—1598. cseszeliczki Szilvássi Zsófia	András 1568. 1574. m. nagy-zsombori Sombori Anna	Ilona † 1580. előtt szász-zsombori Székely Illés
Bálint 1598. 1603. iklószentiványi Szentiványi Zsuzsa	Mihály 1580.	
Borbála 1598. 1608. 1. tancsi Földvári György 2. Fejervári Ambrus	Katalin 1598. 1618. Ombozi Miklós	Druzszianna 1598. 1608. rudnai Margai István
Mihály	András 1649.	Anna 1598. 1658. 1. szopori Sulyok János 2. alsó balázsfalvi Cserényl Farkas
Kata 1648. rettegi Rettegi István	Angaleta oroszfáji Mikó Zsigmond † 1657.	István 1670—1707. 1. m. sztfannai Tóth Judit 2. oroszfái Mikó Klára
I: I. András 1690. 1715. ozorai Ajtoni Krisztina	Miklós 1690. 1736.	József 1700—1712. Nádudvari Zsuzsa
Krisztina 1715. m. n.-zsombori Sombori Péter	Judit 1715. 1756. m. n.-zsombori Sombori György	Borbála palatkai János Mózés
II: II. Ágnes fogarasi Lészai István: 1696.	Anna 1721. 1730. iklódi Toldalagi György	
András kökösi Orbók ...	József örményzékesi Szalánczi	István oroszfái Mikó Klára
Lajos Zsuzsa	Erzsébet szenttamási Szalánczi Imre	János Klára dévai Nagy Sándor
Gáspár	Károlina sz. 1796. †1864. IV. 6. enlaki Sala Sámuel	Zsigmond † 1824. m. gyerőmonost. Kabos Julia sz. 1760. †1828. III. 21
Lajos	István Vajda Mária	Sámuel 1843. 1863. gr. Wass Amália
Julia		Viktor

Wass Amália
1843-1863

Krisztina legyen örökösse.¹ Nejétől ozorai *Ajtoni Krisztinától* egyetlen leánya maradt: *Krisztina*, aki *Sombori Péter*hez ment nőül.²

2. *Miklós* apja naplójában egy helyen említve, 1690 aug. 13.: „póstán küldöttem Miklós fiamat Sófalyára, a nénjéhez”. Szintén örökösse Tamásfalvi Krisztinának. 1715-ben tényleg birtokba veszi a bábai, falkusai és kaczkói birtokrészeket. Bábán 1736-ban is birtokos.³ Két gyermekéről tudunk: *Miklós* és *Judit* Sombori György neje. Ez utóbbi 1756-ban Kaczkón egy telket elcserél Palatkai Lászlónéval és Ujfalvi Sámuelnéval, melyet ezek az alapítandó ref. templom helyéül szemeltek ki.⁴

Második házasságából:

3 *Anna* Toldalági Györgyné, 1721. birtokos Nagy-Iklódon, 1730-ban már özvegy.⁵

4. *Ágnes*, Lészai Istvánné.⁶

5. *Borbála* palatkai Jánosi Mózesné.

6. *József*, a kinek neje Nádudvari Zsuzsa. Ez 1712-ben Orlai Miklósné kaczkói és bábai birtokának egyik örökösse.⁷ József 1700-ban osztozik testvéreivel Kolozs- és Hunyadmegyében levő birtokon.⁸ Öt gyermeke volt, de ezek közül csak *István* folytatta a családi ágazatot. Ennek Mikó Klárától szintén öt gyermeke maradt. Ezek között találjuk *Zsigmondot* aki Kis-Devecseren, Szászujósön, Mikolán (1809.), Kisjenőben (1814.), Mikeházán és Alőrön (1814.) birtokos.⁹ 1788—1794. szolgabíró, 1794—1814. alispán Dobokavármegyében.¹⁰ Neje volt *Kabos Juliánna* (szül. 1760, †1828. márcz. 21.), akit 1824-ben özvegyen hagyott. Erről a kiváló műveltségű nőről jellemző adatokat találunk réti Szabó Sándor szentgyeydi pap halotti beszédében,¹¹ s ezért az érdekesebb részleteket itt szószerint közlöm:

Ha minden szépet és jót reá ruházhatnék is, fájdalom már csak néhai M. Gy. Monostori Tekintetes Kabos Juliánna Asszonyra, még sem dicsérhetném meg eléggé. Külső csinosság, a belső szépségre — lelki fáinság, a valószínű jóságra, mely által a közönséges szeretetet megnyerte, azon kedves maga alkalmaztatás, melynél fogva a dicséretet nem vadászta, mert magának tetszett és cselekedetei dicsérték meg, azon munkásság, mely által mind a családi kerület boldogságára, mind a közönséges szerencséségre szé-

¹ Szoln. Dob. Mon. III. 433. IV. 165.

² U. o. IV. 166.

³ U. o. II. 85. 86. III. 433. IV. 165.

⁴ U. o. IV. 170.

⁵ U. o. III. 266. IV. 82.

⁶ Hodor K. jegyzetei 20. 21. l.

⁷ Szoln. Dob. Mon. II. 85. IV. 165.

⁸ *Böjte Ö.* Hunyadm. csal. 68.

⁹ Szoln. Dob. Mon. III. 296. IV. 149. V. 172. 178. 336. 375.

¹⁰ U. o. VII. 306. 313. és Schemat. Transylv.

¹¹ *Réti Szabó Sándor*: A szép és jó. Halotti beszéd az idvezült néhai Tekintetes szavai Almádi Zsigmond ur kegyes özvegye m. gy. monostori Tekintetes Kabos Juliánna ur asszony koporsója mellett. Kolozsvár. 1828.

pen munkált, azon mértékletesség, mely által tisztos öregséget ért, azon szelid érzés és értelmesség, melynél fogva a maga jussait a másokéval szépen egybe tudta kötni: ezek tették a mi tisztos halottunkat széppé és jóvá.

A néhai Tekintetes M. Gy. Monostori *Kabos Juliánna* asszony költözött által a boldogabb hazába a folyó 1828-dik esztendő márczius hónapja 21-ik napján délben. Becses élete egy nappal volt, s a nappalnak közepén éppen tavasz kezdetekor aludt ki 60 esztendőök után, melyekből szelid és csendes páros életet élt néhai szavai Tekintetes *Almádi Zsigmond* urral, ezen nemes Doboka vármegye nagyérdemű volt főbirájával (a kit most az örökkévalóságba tökéletesebben ismer) 32. esztendőket. Több mint esztendei betegeskedése, nevezetesen 9. napokig tartott súlyos hányó hidege után lassan és csendesen emésztődött el, mint a közhaszonra világító gyertya. Kiszáradott az elők közül, mint koporsó deszkája a fenyvesekről.

A néhai elfelejthetetlen emlékezetű Tekintetes Asszonynak egyetlen egy fia, ezen nemes Dobokavármegye érdemes tisztességbeli nőfáriussa, Tekintetes *Almádi Sámuel* urfi! A szeretett, szép és jó anyának hatyuai lelke ezt sóhajtja vissza feléd a sír széléről: Isten hozzád! A hol a reád szállott örökséget egyedül bírod, sok fülbe sugóid támadnak. Ne légy felette bölcs magadnál; de légy bölcsőbb a különös haszonkeresőknél.

Egyetlen-egy szeretett testvére, M. Gy. monostori Tekintetes *Kabos Judit* asszony, harczói néhai Tekintetes Gálfalvi Gergely ur meghagyatott kegyes özvegye! Azon hív és erős testvéri szeretet, mely titeket egygyé tett, gyászos fájdalommá változott. Tudom, hogy szívszakadva veszed a szép és jó testvér halálát. Előre ment, hogy helyet csináljon. Ismét meglátod!

Szavai Tekintetes atyafi birtokosság!

Hozzátok ez végszava:

Hogy boldog legyen Szava.

Sámuel 1843-ban Mikeházán és Ördöngös-Füzesen, 1863-ban pedig Kisdevecseren birtokos,¹ gr. Wass Amáliát vette nőül, akitől csak egyetlen fia született: *Viktor*.

*

A családnak a XVII. sz. végéig terjedő leszármazási táblája az *Erdélyi Nemzeti Múzeum* kéziratárában őrzött *Geographia* stb.² című könyv hátsó könyvtáblájának belsejéből került elő. Ezt összeegyeztettem *Hodor Károly* családtani jegyzeteivel³, *Mike Sándor* Nemzetségek című gyűjteményével, a *Felszeghy* család levéltárában található XVIII. századbeli genealogiai kézirattal⁴ és végül Szolnok Doboka vármegye monographiájában⁵ előadott leszármazással.

Az ekként összeegyeztetett leszármazási táblázatot a már felsorolt oklevelek alapján kiegészítettem és helyesbítettem. Teljessé tenni azonban nem állott módomban, mert erre még elegendő forrásunk nincsen. Nem helyezhető el a táblán azon galaczi *Almádi Mihály*, akinek özvegye: Galaczi Anna (G. Lörincz leánya)

¹ Szoln. Dob. Mon. III. 296. V. 172. 362.

² VI. A. 31. régi jelzés.

³ 20. 21. l.

⁴ I. k. 3. l.

⁵ IV. k. 166.

1542-ben a kolozsmonostori convent előtt Peterdi Máté ügyében tanuskodik.¹ Egy leányuk volt; *Anastasia*, Ficsor Antal felesége.

Az újabb időből is ismerek egy töredék leszármazást Mike Sándor *Collectio Geneal. Trans.* című munkájából, mely a főaggal összeköttetésbe nem hozható:

Almádi András	
pókakereszturi Székely Julia	
Ágnes	Julia
Rétyi Mihály	Madaras Mihály

A család czímerét közvetlenül A. *Zsigmond* 1792-ben használt pecsétjéről² ismerem. Ez fészekben ülő s fiait vérével tápláló pelikánt ábrázol. Sisakdíszre két nyílt sasszárny között, hegyével fölfelé helyezett egyenes kard. (Köirratában a teljes névvel.) Siebmacher s utánna Szoln. Dob. Monogr.³ a pajzsalakot kék mezőbe, zöld térre helyezi, a sisakdíszet pedig teljesen elhagyja. Takarók: kék-arany, vörös ezüst.

Sándor Imre.

A sisak és sisakdísz.

A czímerpajzsak a sisak nem tartozéka, hanem csak kiegészítő része. Az élő heraldika korában úgy a pajzsak, mint a sisaknak megvolt a maga önálló — természetszerűleg érthető — rendeltetése. Ebből következőleg a czímeradományozásnak sem volt elengedhetetlen feltétele, hogy a czímerpajzsot sisak díszítse. Példa rá valamennyi renesaince czímer. De sőt az erdélyi fejedelmek czímeradományai között is van reá eset. Így a *váradí Szabó* (1564.) *Keserű* (1576.) és *dálnoki Székely* (1623.) armalisok.

A heraldika kétféle, *nyílt* (*galea aperta sive craticulata*) és *zárt* (*galea clausa*) sisakot ismer. A kettő között lényegileg alig van eltérés. Alakjuk a kor ízlése, a hadviselés követelményei stb. szerint változott. Így mindkét nemből többféle fajt különböztethetünk meg (csőrös-, csebersisak stb.)

Kétségtelen, hogy a zártsisak a hadi felszerelés, a nyíltsisak pedig a tornafelszerelés tartozéka volt. A kisebb, tehát szegényebb nemesség igénye aligha terjedt túl a katonai felszerelés beszerzésén. Ezek közé tartozott a zárt sisak is. Ellenben a nyílt sisak, melyeket tornajátékokon szoktak használni, már fényüzési természetű. A nagy pompával, fényvel megtartani szokott tornajátékok költségeit a kis nemesség anyagi helyzete nem bírta meg. Ott csak a szereplő, vagyonos nemesség dőlczeg daliái jelentek meg.

¹ Gr. Kemény J. Dipl. Trans. IV. 313.

² *S Gyulai Rikárd* pecsétgyűjtem.

³ V. k. 337.

A szegény, kurta nemesnek nyílt sisakra nem volt szüksége, tehát azt meg sem szerezte.

Ilyen szegényebb nemes czímerében tehát a nyílt sisak csak hiú tetszelgés lehet. A czímeradományozás komolysága, a czímer természete ily emberi gyarlóságoknak helyet nem adhatott.

A XVI. századbéli zárt sisakon sisakdísz nincs.¹ Ez is könnyen érthető, természetes. Hadjáratokban a nehézkes sisakdísz alkalmatlan és szükségtelen. Legfeljebb a vezérek különböztették meg magukat tollak, szárnyak stb. alkalmazásával. Ellenben önként következik, hogy a tornajátékokon küzdő ellenfelek megkülönböztető jelvényeket alkalmaztak. Érthető tehát, hogy míg a nyílt sisaknak *tartozéka* volt a sisakdísz, addig a zárt sisakra az egyáltalán nem is illett.

Czímerlevelek című gyűjteményem az 1551—1628. között kiadott armalisokat öleli fel. Keletkezésük korát tekintve tehát oly időre utalnak, amelyet általánosan a heraldika hanyatlási korának szoktunk jelölni. Ezen kor armalisáiban ép a gyakori szabálytalanságok miatt törvényszerűséget nem szoktunk keresni. Annál meglepőbb az eredmény, melyhez a hivatkozott 150. armalis átvizsgálása után jutunk.

Ebben a gyűjteményben minden oly czímer, melyben *nyílt sisakot* találunk, *egyben sisakdíszsel* is el van látva. Egyetlen kivétellel Báthory Zsigmond adománya Greisingh Czirill részére (Gyulafejérvár, 1588 decz. 3.) Itt a nyílt sisaknak dísze nincs.

A nyílt sisak armalisainkban rang megkülönböztetésül nem alkalmaztatott. Egyformán részesülnek benne már az adományozás előtt is nemesek, valamint a homo novók. Feledésbe ment annak rangjelző volta. Ennek érvényesítése egyébként külföldön is csak XVI. század első felét megelőzőleg volt lehetséges. Már az 1506-i müncheni országgyűlésen a tornanemesek rangbitorlásért panaszoznak az alsó nemességet, mert címereikben nyílt sisakot kezdenek használni.² A sérelem talán időlegesen orvosoltatott, de a mindinkább erősbülő szokást, abusust fel nem tartóztatta. A heraldikai gyakorlat hova-tovább általánossá tette a nyílt sisakot nemesi címereinkben.

A főnemesség jogainak megóvása végett újabb rangmegkülönböztető módhoz folyamodott. A sisakpántok alakját és minemiségét szabta meg akként, hogy a különböző nemesi rangfokozatokat tegye szemlélhetővé. Ez legfőbbképpen a francia heraldikában gyökeresedett meg.

Másik módja lett a rang-megkülönböztetésnek a sisak nyakába függesztett násfa. Nálunk azonban ez sem talált alkalmas talajra.

¹ E tekintetben kivétel Báthory Istvánnak Affra Máté részére 1583 febr. 2. adományozott armalisa. L. *Sándor Imre* Czímerlevelek 9.

² *Br. Nyáry Albert*, a heraldika vezérfonala. 108.

Elődeink a sisak-koronára helyeztek sulyt. Zsigmond királynak számos adományát ismerjük, melyben a címereket sisak-koronával bővíti „*ad maiorem nobilitatis gloriam.*“

Ez a rang-megkülönböztető-mód sem került el elődei sorsát. Annyira elterjedt, hogy végül a sisak természetszerű járulékanak fogták fel és szelvében használták.

A sisaktakarókat illetőleg mindenekelőtt azok keletkezésével kell tisztába jönnünk. Az ércz-sisak a nap hevétől hamarosan átmelegedett, viselhetetlenné vált. A lovag tehát fejét a nap égető sugaraitól megóvándó, a sisakra vászon leplet erősített. A harcz hevében feléje sújtott kardcsapások a leplet széthasogatták. Minden ilyen széthasogatott lepel beszédes emléke lett egy-egy vitézi bátorsággal megvívott csatának. A lovag önérzettel őrizte azt. Ujabb harczba vonulva, vitézi tetteit hirdető leplet nem cserélte föl, hanem viselte azt, mely már tanúja volt az előbbi viadaloknak. Még becsesebb lehetett előtte ez emlék, ha gyöngéd kezek ajándéka képpen került a sisakra.

Ebben a rövid történelmi visszapillantásban úgy hiszem, eléggé világosan adtam a takarók helyes ábrázolását. Az élő heraldika korában nem is ábrázolták a takarókat másként, mint éppen céljuk, rendeltetésük formájában. Később azonban, midőn eredeti rendeltetésük feledésbe ment, átídomultak. Ezen időtől kezdve látunk a sisakokon czifrábnál-czifrább lengő szallagokat, lombfüzéreket, agantus leveleket, vagy éppen függönyöket. A Habsburgok által átplántált német heraldika nálunk agantus levél-szerű sisaktakarókat honosított meg. Csakhogy ezek az agantus-levelek oly merevekké váltak, mintha bádogból lennének formálva. Ez az izléstelen félreértés napjainkig föntartja magát. A szükséges használati tárgy érthetetlen cziczomává vedlett.

A legegyszerűbb s a legtermészetesebb lett volna, eredeti rendeltetésüknek megfelelően, a sisaktakarókat fehér színben alkalmazni. Ezt azonban egyik nemzet heraldikája sem gyakorolta. Főoka ennek az, hogy fehér színt a heraldika csak a legkivételesebb esetekben alkalmaz. A színpompás takarók szintén a torna-játékokra vezethetők vissza. A tornasisakok takaróit bizonyára hölgyeink színdus szövetei alkották. Színes takarók alkalmazása tehát eléggé indokolva van. Nincs indokolva azonban a heraldikának e részben eléggé nem érthető szabálya, hogy a takarókat illetőleg színt és fémet föltételez. Az élő heraldika korából ered s napjainkig meggyökeresedve fennmaradt szokás, a takarók külső oldalát valamely színben, a belső oldalát pedig valamely fémben feltüntetni.

A heraldika csak kétféle fémet ismer. Az aranyat és ezüstöt. A színek között pedig legszokottabb a kék és veres. E két színből és fémből áll elő tehát a sisaktakaró. Áll elé pedig oly módon, hogy a pajzs oldalait e színek és fémek váltakozva díszítik.

Jobbról a kék takaró bélése arany, balról a vörös takaró bélése ezüst, ez a leggyakoribb változat. Annyira elterjedt, hogy az erdélyi fejedelmek által adományozott armalisokban a címerleírásoknál a takarók színeinek és fémeinek megjelölése egészen feleslegesnek mutatkozott. A szokott stylus különböző színű (variorum colorum) takarókat mond és ezalatt mindenesetben a fentt körülírtra kell gondolnunk.

Ezt tudva az armalisok alapján megszerkesztendő címereknél nem fog nehézséget okozni az, hogy a sisaktakarók színeire nézve bennük határozott utasítást nem találunk.

Sándor Imre.

Kézdiszéki lustra 1659-ből.

Regestrum primipilorum sub ductore Petro Barabás existentium, anno 1659. die ultima Januarii facta universorum militum per G. H. collustratio in campo Bethlen.

Albis. Mihály István tizedes, Bak István senior, Bak András, Bak István, Bak Péter, Bako István junior, Máthé Balázs, Nagy Gáspár, Magos István, Bartos István, Bod István tizedes szalat vasat, Csomos István kendermagot, Barabas Miklós, Bod Márton, Máthé Miklós, István Mihály, Barabás Márton, Csomos Lőrincz, Porkoláb Péter török sípos, Magos Pál pokróczot, Csomos Demeter sikoltott, kender. 21.

Léczfalva. Mihály Ferencz viczehadnagy, Kászoni Miklós, Kászogi György én szolgám, Gyárfás György, Gyárfás Jakab, Sipos Márton, Csákány István Alsó, Faggias Jakab tizedes, Faggias Mátyás, Georgy Biró Bálint, Marton Boldizsár, Szabó Mihály ab. Keresztes Mihály, Marton Pál, Sipos Gergely, Sipos Mihály elbujdosott, Sipos Márton, Gele János tizedes, Bitaj János elbujdosott, Gele Péter hájat hozott el, kosztért, vásznat, Mihály András Csákány István, Rácz Mihály sikolcsut hozott, Török Mihály löczejet, karikát, marokvasat, Balogh Tamás. 24.

Alsó Csernaton. Kelemen György tizedes, Rákosi György, Cséh Mihály, Vajda Lukács, Magiari Mihály fejszét lopott, Csiki Jakab absens zekét, lábravalót, 7 bokor keztyűt, László Gergely ab. fejszét hozott, László István ab. István István ab., Beke András, Bán György, Kovács János, Illyés György tizedes, beteg, Cseh Demeter beteg, itt vagyon, Molnár Tamás, Bertalis István, Molnár András, Molnár István kaszát, fejszét, inget hozott, Csiki Mihály beteg, István János huliornát, Csipeo Miklós, Porsoló István eger, Barta István.

Felseo Csernaton. Bod István tizedes eger, Rákosi Lőrincz, Mátiás Gergely n. elsőkött, Pál Tamás György oda vagyon, Beke Tamás, Kusztos Mihály n. viczehadnaggal vagyon, Végh

Pál, Szaniszló Demeter, Rákosi Demeter, Mácsa Lőrincz, Rakosi Miklós beteg, Bölöni Miklós, én meñtem, Horika Mihály, Mihaczi István eger, Székeiy István eger. 15.

Ikafalva. Farkas Demeter tizedes kucsmát, Dombi János zekének valót hozott, Bartos András k., Baka Gergely, Bak István, Beczö András, Farkas Ferencz, Székely István k., Szabó László, Matis Lukács, Farkas István Dénes Ferencz, Beczö János 13.

Suma facit nro 95.

(Eredetije 8 r. alakban 3 levelen a széki gr. Teleki nemzetiség levéltárában.)

Ifj. Biás István.

Belsőszolnoki lustra 1684-ből.

Anno Domini 1684. die 18. mensis Septembris. Belső Szolnok vármegyebeli absenseknek és exemptiosoknak nevek ez szerint volt.

Desi nemesség. Csiszár András absens, Szabó Tamás absens, Kuppán Demeter absens, Nagy Szeghi György absens, Szilágyi János absens, Fogarasi György absens, Szöcs János absens, Buczi Benedek absens, Markus Mihály absens, Szilágyi Mihály absens, Ambrus János absens, Bonczidai Imre beteg absens, Szabó Ferencz beteg absens, Borbély Mihály beteg absens, Vas György absens, Borbély István absens, Vegh Márton absens, Szilágyi István beteg absens, Fejer Vari György Deák absens, Kerek György absens, Hegedüs András absens, Molnár Lőrincz absens, Szabó Pál beteg absens, Szöcs Mihály absens, Szöcs Istók absens.

Az kiknek szolgáljok mustrált. Hoszu Mihály szolgát küldött, Fazekas Toti Mártonnak szolgálja, Cziuka Mihály Deáknak szolgálja vagyon, Viski Varga Györgynek szolgálja vagyon, Szabó Györgynek szolgálja vagyon. Kerekes Mihálynak szolgálja vagyon.

Az kiknek exemptiojok vagyon. Sándor Deák uram exemptios, Kerei Gergely uram exemptios, Keresztes András uram exemptios, Keresztes András uram exemptios, Bottyán Domb[ava] uram exemptios, Thomas Kovacz uram exemptios. Sarközi György uram exemptios,

Szamos Uj Vár Némethi exemptiosok. Nagy István uram exemptios, Malomi Gelert Márton exemptios, Gerlahi Fejerdí Mihály exemptios.

Aknai absensek. Szekeres Mihály absens, Tokai Mihály absens.

Arpastoi absensek. Torma Benedek beteg absens, Rosa Márton absens.

Mikelházi. Nemes László absens, Kemenyei Tamás János absens, Péczeszeghi Pap János absens, Peczeszeghi Farkas Péter

absens, Nagy Ilondai Demján János absens, Kapolnai Györke János absens, Al Eori Kús András absens.

Unger-Falusi absensek. Kozma János absens, Buda János absens, Görög Iván absens, Marosán Sztojka absens, Marosán Krigor absens.

Tőkési absensek. Bud Péter absens, Bud Demeter absens. *Felső Szőcsi.* Ropan Opra absens, *Disznó Pátáki.* Mány Ignác absens, (*Magyar Láposi.* Szász Péter absens kihúzva.)

(Eredetiye a széki gr. Teleki nemzetség levéltárában.)

Ifj. Blás István.

Báró Apor Péter Lusur Mundija

Fordította: Szász Ferencz.

(Negyedik közlemény.)

Elhatározta tehát nagyapám, mint fennebb mondtam, hogy még az 1627. esztendőben feleségül veszi nagyanyámat; azonban az okos hajadon nem ment addig hozzá, amíg nagyapám az első feleségétől maradt gyermekeinek ki nem adta mindenből a megillető részüket. Azzal a számítással tette azt, hogyha Isten jóvoltából gyermekük lesz, akárcsak egy is, az első feleségétől való gyermekekkel ne legyen ok a czivodásra; amint ez tisztán áll nagyapám testamentumában.

Teljesítvén a feltételt, amint előbb is irtam, az 1628-ik esztendőben szerencsésen egybekeltek s 15 esztendeig éltek együtt békességesen. És mivel a házasság utján szép jószágrészt került nagyapám kezére, úgy gazdálkodtak mindketten, hogy (amint fennebb említém: a fiskus által elvetteken kívül) Háromszéken és Csikban az apjától és anyjától elidegenített összes birtokokat visszaszerezték, amint ez kitünik a nagy Petki István előtt, a többi tisztségek között Csik, a két Gyergyó és Kászon székely székek főkapitánya előtt 1648-ban hozott határozatból, amikor is az ő első feleségétől való gyermekek, férje halálával megakarták nagyanyámat s az ő édes gyermekeit támadni az újra visszaszerzett anyai jószágok miatt. Valóban ők nemcsak visszaváltották az elzalogosított birtokokat, de eddigi kis birtokukat még többel gyarapították.

Hanem itt ismét akad alkalom a gáncsolónak a gáncsolásra; de vajjon igazán-e? Megítélését Philaetusre bízom. Azt veheti ellen ugyanis a gáncsoló, hogy ez a Lázár 15 éven keresztül Kézdiszék alkirálybírója volt; e gáncsra ezt felelem először: Mutassák meg nekem, hogy ezelőtt melyik Apor viselt altisztséget, én aztán megmutatom majd, ha kívánják, hogy a többi Aporok ezelőtt mind főtisztséget viseltek. Azt felelem viszonzásul másodszor, hogy nem tagadom, igen, Apor Lázár 15 évig volt Kézdi

székben alkirálybíró, de ugyanabban az időben kollegái voltak Sepsi székben Kálnoki István, Kálnoki Sámuel grófnak az apja, Orbai székben pedig Mikes Zsigmond, ki aztán fejedelmek tanácsosa és főlovászmestere lett s Mikes Mihálynak és Kelemennek volt az apja. Ezek közül pedig az első egész Erdély generálisa s tanácsosa, a második meg az ország elnöke, a székelyek generálisa s tanácsosa, a második meg az ország elnöke, a székelyek generálisa, előbb még Sepsi, Kézdi, ugyszintén Miklósvár székelyszékek főkapitánya, aztán a nemes Fehérmegye főispánja és az ország ítélőmestere volt s egyuttal Mikes Mihály grófnak az apja.

S mily csudálatos, hogy mikor édes testvérek ily magas állásokban szolgáltak, ezeknek édes öccsük, Mikes Tamás mégis csak mint alkirálybíró fungált Kézdi székben; Miklósvár székben pedig Kálnoki László.

Vesd hát szemére e méltóságos familiáknak is, kajánság, hogy egyikor ők is alkirálybírók voltak, amint ez kitűnik Sepsi, Kézdi, Orbai s ugyszintén Miklósvár nemes székelyszékeknek jegyzőkönyveiből.

Ki tudja, ha ez a Lázár több évig élhetett volna, kiváló bölcsessége mellett nem lépett volna ő is előbb? Meghalt ugyanis, mikor még legjobb erejében volt, 48 éves korában, ki igazán nemes volt már azért is, mivel a méltóságos Mikes familia mikor noteperbe esett, — noha hirtelen visszajutott a kegybe, — Rákoczi fejedelem időközben az összes Mikes jószágokat ennek a Lázárnak adományozta, amint erről az adománylevelek jelenleg is a kezeim között vannak; s ez a Lázár, mihelyt az a méltóságos familia kegyelmet kapott, atyafiságos szeretettel visszaadta összes javait azonnal.

Harmadik, amit mondani akarok, hogy azok az idők, mikor nagyapám ezt a tisztséget viselte, nagyon háborus idők voltak s zavarosak, rendkívüliek, amint ezt az akkori erdélyi iratokból is látni lehet; az országos törvények szerint pedig amint ez az Approb. Const. 5. rész 58. pontjában áll, az alkirálybírók a hadi vállalatokból ki voltak véve s ezért az előkelőbb familiák utána-jártak, hogy alkirálybírák legyenek. Így Sepsi, Kézdi, Orbai s ugyszintén Miklósvár székelyszékekben az alkirálybírókat ma is mindig az első familiákból választják és teszik.

Sőt jegyezd meg azt is, hogy a székelyek között leggyakrabban az altisztekből lettek a főtisztséget viselők és a fejedelem tanácsosai, amint ez a fennebb említett Mikes Zsigmondon kívül Nemes Tamás személyénél is kitűnik Háromszék jegyzőkönyvéből.

Meghalván tehát Lázár 1643-ban, mint mondtam 48 éves korában, elmaradt Imecs Judit özvegye 6 fiú gyermekkel u. m.: Lázár, Péter, István, János, az én apám, meg Farkas és az utószülött Zsigmonddal.

E gyermekek anyját aztán Báthori Zsófia, a hajdani fenséges

ifjabb Rákoczi György fejedelem özvegye szolgálattételre hívogatta magához, de az gyermekei kiskorúságával mindig kimentette magát.

Felserdülvén pedig a gyermekek, azt írta (megvannak a levelek), hogy már nem lehet semmi mentsége, mivel felnőttek gyermekei s egyuttal négy faluban nagy jószágokat ígért neki saját örökségéből; úgy hiszem, azért a kis híréért tette, hogy jőgazda s hogy a katolikus vallás huzgó oltalmazója volt.

Vajha ne utasította volna vissza e meghívást; talán akkor az én konyhám is zsirosabb volna.

Mikor azonban ez özvegyen hátramaradt, a Karatna felett levő templomot 1660-ban, amint boldogult nagybátyámnál a levelekben láttam, éppen a szent Theophoria napján erőszakkal elfoglalták, még pedig a következőképpen: míg a processzió szokásszerint átment az altorjai templomból e szenthelyhez, s elől vitte a zászlót, melyet nagyanyám csináltatott s a neve is rá volt varva, a kálvinisták erőszakkal szembe rohantak így kiáltva: „ide nem hozzátok többet Imecs Juditot.“ Abban a zavaros időben szegény katolikusokat így zavarták meg kegyeskedésükben s így fosztották meg templomuktól is.

E kegyes nő meghalt az 1676-ik esztendőben december 10-ike körül az elhúnyt János fia miatti bánatában.

Lázár elvégezvén tanulmányait Nagyszombatban, visszatért hazájába s Rákoczi György fejedelemnek Gyalu melletti gyászos összeütközésében egyedül maradt életben testőrei közül; ő abban az időben kitűnő latinságáról és bátorságáról volt híres.

Később a Szatmár, Böszörmény, Fülek, meg Bécs melletti vállalatok alatt Sepsi, Kézdi, Orbai és Miklósvár, ugyszintén Csik, a két Gyergyó és Kászon székelyszékeknek volt a főkapitány-helyettese, később kiváló tettei és hűséges szolgálataiért Apaffi Mihály fejedelem öfensége Bécs ostromából való visszatérte után Csik, a két Gyergyó és Kászon székelyszékek tényleges főkapitányságával és még ítélőmesteri tisztséggel ajándékozta meg. Mielőtt azonban a hivatalokat elfoglalhatta volna, meghalt kisnyujtói nemesi kuriájában, 48 éves korában, mint apja, az Urnak 1683-ik esztendejében.

Péter is azalatt az ifjabb Rákoczi György fejedelem udvarába jutott; aztán kíséretében a hadsereggel Lengyelországba menvén, abban a siralmas hadjáratban vagy inkább mészárszékekben, melyben az erdélyi hadsereg vagy egészen elpusztult, vagy szomorú fogságba jutott, az ütközetben vitézül elesett. E gyászos ütközetben két Apor volt: ez a Péter, másik ennek apjáról testvére, András. Ez a sulyos krimi fogságba jutott; honnan váltságdíj eladott apai jussával s nagyanyám pénzével megszabadulván, ama fogságban szenvedett sanyaru szenvedéseit gyakran elbeszélte, melyet én is, mint gyermek hallottam. Különben ezekről mosto-

hájának, az én nagyanyámnak, fogságából írott s általam mogórtott levelei is tanuskodnak.

Ezekután már ismét találsz anyagot a gáncsolásra, kaján irigység, amíg a nagy István grótot leirom eleitől fogva; de majd a végén felelni fog Philaletus.

Ez az István tehát az összes gyermekek között a legvásottabb volt, de a jövevényekkel és ismeretlenekkel mindig érintkezett és ismeretséget kötött; e dolgaiért már akkor szerencsés jövedelmeket kapott az anyjától többi testvérei mögé helyezett gyermek. Mikor aztán vásottságát anyja nem volt elég erős féken tartani, odaadta őt annak a nagy férfiunak, kinek híre Erdélyben örökké élni fog, s ki, amíg a török az erdélyi fejedelemséget veszélyeztette, dicsőségesen távortartotta; megmondom tehát: annak a nagy férfiunak, ki a katolikus eklézsiának is a leglelkesebb oltalmazója volt és a hazának is atya és védelmezője, királyhalmi Petki Istvánnak, ki egyuttal az egész székely nemzet generálisa, a fejedelem főudvarmestere, titkos tanácsosa, nemes Küllövármegye főispánja és Csik, a két Gyergyó és Kászon székelyszékek mindenikének főkapitánya volt. Amint mondom tehát, ennek a nagy férfiunak adta oda, ki igazán megtartotta a költőnek azt a mondását, hogy „az igaz szeretet sohasem nézi le a szegény barátot“ s annál kevésbé a rokont. Mert István jóllehet az egyszerű Apor-familiából való volt, mégis nagyon közeli rokonságban állott ezzel a nagy férfiual.

Befogadván tehát e nagy ember udvarába a vásott gyermeket, ki épugy, mint otthon, itt is akasztófára való volt, (amiket itt írok, azokat egyenesen az én kedves István bátyám dicsekvő szájából hallottam) igyekezett minden fáradtsággal megtörni rosszaságát, közbe-közbe a korbácsot sem kimélve. Hanem mikor korbáccsal akarta büntetni, rendesen azt szokta mondani: „tegyetek szőnyeg le, hogy legyen mire feküdjék, mert rokonom.“ Máskor meg meztláb vitette a kocsí mellett és különbnél különbféle módon és eszközzel igyekezett a gyermek rosszaságát megtörni. A fiu azonban nem tudta ezt a rendszert elviselni s egyszer titkon anyjához szökött. Anyja derekasan ellátván, hazulról úgy elverve visszaküldötte, hol aztán ha nem is jobban, de legalább úgy, másodsor is kikapott.

Többek közt egyszer megint, mikor ura levetkeztetve verte meg, ismét anyjához futott, ki is az anyai könyörülettől megindítva, tisztességes ruhát vett neki s mégis visszaküldötte urához. Mikor pedig ez megkérdezte, hogy hol szerezte a ruhát, még dicsekedve mondotta: „ezeket nekem anyámasszony vette“, mire hirtelen levetkeztetvén, István urfi ismét szőnyegre került s derék korbácsolást kapott, a ruha meg visszament anyjához ilyen melékelt írással: Ha azt akarja, hogy az Úr nevelje fiát, tartózkodjék az efféléktől, mert ő tudja, hogy melyik időben miféle ruhája kell legyen Istvánnak s ehhez képest gondoskodik róla.

Midőn aztán az a nagy férlíu, látva a gyermekben a tehetőséget, mindenféle torturával igyekezett őt megjavítani, Marosszentgyörgyről, míg ura és urnője lepihentek déli álomra, titkon harmadszor is megszökött, hanem a közeli berekből visszatért; s noha urát és urnőjét már a kiskapunál ülve találta, mégis bátran elibük ment, batyúját a hóna alatt tartván. Mikor pedig ura megkérdezte: hol voltál István? ő így felelt: Megszökötem Uram! Ura ekkor azt kérde: meddig mentél? Csak a közeli berekig, válaszolta a fiú. Gazdája aztán tovább kérdezte: Miért tértél hát vissza? Eszembe jutott — felelé — hogyha hazamegyek anyám istenesen elveret és újra visszaküld s itt még jobban kikapok; most amint látja gazdám, itt vagyok; de ha még egyszer megver, többet nem fogom eltűrni. Mire ura és urnője elmosolyodva azt mondták: Eredj csak be István! Rosszaságának csaknem három évig tartó folytonos sanyargatása így megkeményítette!

Eközben az ifjabb Rákóczi György fejedelem ismerve ugyan a gyermeknek rosszaságát, de egyuttal jóra valóságát, okosságát és munkára termetségét is, gyakran mondogatta István gazdájának, annak a kiváló férlíunak: Megfogja látni barátom uram, hogy idővel még derék ember válik Istókból, vagyis Istvánból; ugyanis így hívta őt a fejedelem, meg ura és a többi urak is. Egyben azonban már akkor is nagyon dicsérték, hogy Urához mindig a legnagyobb hűséggel ragaszkodott. Tanulják meg azért ebből a szülők, hogyan kell rossz gyermeket nevelni.

Többször ismételt kikapás után tehát úgy esett egyszer, hogy Istvánt elküldötte ura a fejedelem főkulcsárához, hogy adjon neki a fejedelem borából. A valószínűleg elfoglalt kulcsár azonban azt izente, hogy kisebb gondja is nagyobb annál. Mikor aztán e feleletet megvitte urának, az letette kését és asztalkendőjét (ebédnél ült ugyanis) nem szólt senkinek semmit, hanem egyenesen a fejedelem udvarába ment és a kapun belül maga elé hívatta a főkulcsárt, aztán megkérdezte, hogy miféle tisztsége volna öméltóságának? Azt felelte, hogy főkulcsár. Ismét kérdezte aztán: hát én ki vagyok? Tudom válaszolá amaz, hogy Kegyelmed a főudvarmester. Erre aztán megmagyarázta neki, hogy a főudvarmester és a főkulcsár között ilyen s ilyen nagy különbség van s egyuttal úgy elverette, hogy az elokádtá magát. Így a kulcsár megijesztve, jöllehet István telehordó bort kívánt, mégsem merte megtagadni. Ő aztán, ha az egész hordóval nem is, de az összehívott urfiaknak és nagyobb rangu nemes ifjaknak a fejedelem borából mégis nagy lakomát csapott. Midőn pedig ezt ura megtudta, tette magát, hogy nem tud róla, jó jelnek vette ugyanis, hogy a főbekkel barátkozik.

Történt pedig ezután, hogy a fejedelem üdvözlésére Erdélybe jöttek Zrinyi és Draskovics grófok s velük együtt egy pálos barát is. Ennek, míg csodaszép énekében gyönyörködött a

fejedelem, megesett, hogy az ebédnél mindnyájan jól felhajtottak és a vacsorán a barát nem jelenhetett meg. Mikor pedig a fejedelem megkérdezte, hol van a berugott barát, azt felelték, hogy nem jöhet, mert a kemenczéhez érve, ruháját a hátán elégette; mire a fejedelem azonnal a maga fehér díszköpönyegét vitette oda, melynek egyedül csak a bélése, amint boldogult nagybátyám mondotta háromezer leoninusba került (egy leoninus két magyar forintot ér). Ezt küldötte tehát s ajándékozta a barátnak és meghagyta, hogy tüstént jöjjön. Vacsora alatt aztán a jókedvű fejedelem, hogy kegyességét mutogassa a magyarországi urak előtt, némely urakat értékes ruhákkal, másokat lószerszámokkal, s ismét másokat fegyverekkel kezdett egymásután megajándékozni, egyedül csak ez a nagy Petki István nem akart semmit elfogadni.

Az lett aztán, hogy amint szokása szerint mámorosan az asztalon elaludt, a fejedelem felugrott és titkon 100 aranyat tett a zsebébe e szavak küzt fenyegetve meg ujjával Istvánt: „Istók, Istók, tudd meg, hogy én vagyok az erdélyi fejedelem.”¹

Később ez a kiváló férfiú aludni ment és reggel, mikor felkelt, felöltvén kabátját, szokása szerint kivette zsebkendőjét, hogy megdörzsölje vele mámoros homlokát — az aranyak kiestek. Ekkor megkérdezte Istvánt, ki tette azokat zsebébe? mire az azt felelte, hogy valószínűleg ezalatt tették oda, míg ő tegnap ura mellől bajára távozott. Erre ő így kiáltott fel: Kedves fejedelmem, a te ajándékos ez! Mikor aztán bement a fejedelemhez, a fejedelem is megkérdezte: Barátom Uram! mondott-e kegyelmednek valamit Istók, vagyis István? És amikor azt válaszolta, hogy semmit, ismét megkérdezte: talált-e valamit a zsebében? Mire azt felelte, hogy „mindent megkaptam s tüstént tudtam, hogy fenségednek kegyessége ez.” Ekkor a fejedelem elbeszélte, hogyan tette be a 100 aranyat és hogy fenyegette meg Istvánt, aztán így folytatta tovább: Barátom Uram, amint gyakran mondtam, becsülje meg kegyelmed Istókot, vagy Istvánt, mert még derék ember lesz belőle; lám ez a gyermek egyetlen fenyegetésünkre is milyen megbízhatóságot tanúsított.

Később az udvarból a szállásra menvén meghagyta ez a kiváló ember, hogy István ezután az ő asztalához üljön (beszélte boldogult nagybátyám, hogy szívesebben kiment volna az országból minthogy asztalához üljön; de engedelmeskednie kellett, ha félelemből is.)

Ezután már rosszaságából kigyógyítva urának mindene a keze alatt volt s így még két évig maradt nála.

Utána az a kiváló férfiú összeházasította Veres Borbálával, Huszár Mátyás leányának a leányával, ki előbb Szeredai Istvánnak volt a felesége, mivel aztán István apjától sok gyerek maradt hátra, megtette előbb Al-Csikba alkirálybirónak.

¹ E magyar idézetet latinul is elmondja.

Hanem István már akkor megmutatta, hogy mi fog ő lenni, mert két-három ezüst serlegét ugyan, melyek őseitől maradtak rá, elzalogosította, de mégis mindig az előkelőkkel élt együtt.

Abban az állásában 1678-ig maradt, amikor Béldi Pál a török portához futott. Ekkor (jóllehet István már kétszer járt Konstantinápolyban és a tengeren túl levő földek nagyrészét bebarangolta) Bethlen Farkassal és Mikes Kelemennel Béldi ellen Bizanczba küldetett; hol is ügyesen elvégezvén a fejedelem dolgát, a jóhir referálására visszaküldötték a fejedelemhez. Itt, midőn előadta a dolgot s testvére Lázár számára (ki Béldihez csatlakozott s kit Konstantinápolyban a társait érő fogságból csodálatraméltó módon kiszabadított) kegyelmet eszközölt ki, a fejedelem részéről még a következő kegy érte: kinevezte az erdélyi harczadok főárendásának, neki adományozta Kálnoki Bálint jószágait, aki szintén a Béldi párthoz csatlakozott volt és Konstantinápolyban fogságba került. A nagyhirű Petki Jánosnak, Csik, a két Gyergyó és Kászonszék főbírájának halálával pedig a nagyszebeni táborban ugyanezen nemes székelyszékek főkirálybírájának választotta meg s nevezte ki Apafi Mihály fejedelem. Kevéssel ezután megerősítette az ítélőtábla, még pedig amint nevezik a kir. ítélőtábla asszeszorának is és e fenséges fejedelem hosszas élete alatt e tisztségekben fungált. Mikor aztán ez meghalt Fogarasban, Erdélyországba betört Thököli és Töröcsvárnál a csekélyszámú császári őröket önkretette népével. Ez ütközetben maga István is ott volt s alig tudott elmene-külni; utána bár Erdély nagy része Thökölihez csatlakozott, ő Kolozsvárt Leopold császár iránti hűségében megmaradt rendületlenül. Ezután aztán, hogy Isten egyháza, a saját törvényes királya és hazája iránt minő érdemeket szerzett az én pennám, azt kifejezni nem tudja; tudom azonban, hogy a historikusok emlékét a maradvák számára megfognák örökíteni. Az olvasó ezekután csak annyit jegyezzen meg, hogy a római pápa nem restelt neki két levelet írni (ezeket, mint a drága gyöngyöt, úgy őrzöm), jegyezze meg másodszer azt, hogy a fentemlített méltóságokat nagy érényeivel s nem máskép szerezte meg.

Meghalt Szebenben 1704-ben s mindaddig hűségében is állott felséges királyának. Arra pedig, hogy neveltetését a maradvák számára megírom, maga biztatott gyakran.

Utána János következik, az én apám, ki nem volt még két éves házas, mikor én az 1676-ik év június 3-án megszülettem. Ő azonban ugyanazon esztendőben, december 2-án meghalt pestisben, kegyes életéért s kitünő gazdálkodásáért magasztalva; engem kisebbik testvérére, Farkasra hagyott végrendeletileg. De ez a fiatalember is meghalt a következő, 1677-ik esztendőben szintén pestisben, engem bátyjára, Istvánra hagyván.

Az utolsó fiú, a csecsemő Zsigmond egy éves korában halt meg.

Látta már a kegyes olvasó, hogy az én nagyapámnak és nagyanyámnak hat fia volt; volt még két leányuk is: Borbála és Zsófi; Borbála férjhez ment nemzetes somlyói Tordai Ferenczhez (a familiáról néhány francia írónál sok dicséretre méltó dolgot olvastam, noha latin nyelven), csak másfél évig élt azonban vele, mert az ő férje is odaveszett az eléggé soha meg nem siratható lengyel háboruba. Özvegységét 51 esztendeig viselte azután oly nagy tisztességgel, hogy a pap méltán vette textusául Szent Pálnak Timotheushoz írott I. levelé 5. r. 3. versét: „Az özvegy-asszonyokat tiszteld, azokat, akik valóban özvegyek.“ Meghalt 1708-ban, 78 éves korában; Zsófi pedig hajdon maradt s úgy halt meg.

Nagyapámnak Lázárnak és Imecs Judit nagyanyámnak annyi gyermekéből tehát csak én élek Isten kegyelméből, egyetlen unokája, Péter, ki ezeket írom. Hogy vajjon használok-e Isten egyházának s a hazának, bár a jó szándék meg van, még sem vagyok benne bizonyos. Különben, hogy tetteimről milyen emlékem maradjon, gondoskodtam, hogy Erdély gubernatora, Kornis Zsigmond gróf uram, ki mind családjára, mind különböző testi és lelki adományai által nagyon kiváló, a császár és király öfenségének főparancsnoka és többféle tiszttség viselője hiteseleg jegyző által megírassa. Olvassa azokat a maradék és amit méltónak talál a követésre, kövesse, ha pedig kevésli, csináljon méltóbb műveket. Fennebb látta azonban, hogy nem voltam másféléves csecsemő és már az árvák kenyerét ettem; a sors játszott velem és megcsufolt, amiért sem nem áldom, sem nem kárhoztatom. Magam a maradéknak tetteimből semmi mást fel nem jegyzek, csak azt, hogy az egyedül üdvözítő római egyház iránti hűséget minden erőmből igyekeztem szolgálni, sőt büszke vagyok azért, hogy 20—25 nemes egyént áttéríttem a sátán torkából az üdvözítő hitre és pedig közülök némely olyanokat, kikről azt mondták, hogy hamarabb fogok a sziklaból vizet fakasztani, mint őket áttéríteni. Hanem mivel a Szentlélek velem együtt dolgozott, látták mindannyiukat katolikusokká lenni és csodálkoztak rajta. Fennebb azt is olvasta a maradék, hogy Opor vagy Apor családbelít az eretnység bűne soha sem fertőztetett meg; azért tehát közüle se szennyezze be egyse a családját, hanem, mint a Jelenések könyve 2. rész 10. versében áll: „légy hű mindhalálig, — azaz az emberi kor legvégső határáig — és néked adom az élet koronáját.“

S titeket is kedves gyermekeim, József, János és László, intelkek atyailag, hogy ez atyai hagyakozásomat ne csak megtartsátok, mint én, hanem átok alatt a maradvéknak is átadjátok.

Az Aporok öröklött várának, Bálványosvárnak első alapítása.

Bálványos várát, amint Zsigmond császárnak fennebb említett megerősítő levelében láttam, — Opour alapította volt. Ugyanis, mikor Szent István király Gyula vezért legyőzte és Erdélyt is az igaz Isten tiszteletére térítette, a székelyek még akkor sem akartak engedelmeskedni, hanem az erdők között magas, sziklás hegy felett e várba szállottak bálványt imádni. Innen maradt e várnak mai napig a neve Bálványos vára.¹ Ezt aztán a magyar királyok idejében, IV. Béla alatt, 1236 körül és a Kun Lászlónak nevezett IV. László idejében külső fallal látták el; t. i. mikor Béla király a testvérek miatt kibujdosni kényszerült és László alatt míg két éven keresztül a tatárok pusztították az országot; akkor ugyanis e várba elődeink fegyverrel élelmet vittek és így megmentették magukat.

Függelék.

Azoknak figyelmébe, akik talán rossz indulattal, hahotával, gánccsal, gunnyal s nem komolyan fogadják e munkácskámot, ezt a rövid függeléket ajánlom.

Először is akik tán tagadni fogják a csalfa káromlóval, hogy Bálványos várát nem Opour alapította, én nem sokat vitázom velük, hanem azt felelem: valakinek kellett alapítania és emelnie. Paraszt vagy közember nem alapít, nem emel várát, tehát aki alapította és emelte Bálványosvárát, az nemes volt, akárhogy nevezék is. Másodszer azt vetik ellen, hogy a mostani Apor-familia nem Bálványosvárának alapítójától származik. Szívesen elhiszem ezt, ha a századot, esztendőket vagy hónapokat, sőt hacsak bár egyetlen napot is ki tudnak mutatni, amelyen e várát alapításától kezdve valamely más familia bírta. Ha azonban ezt nem tudják kimutatni, ismerjék el, hogy az Apor-familia az alapítótól származik. Azt is felhozzák majd, hogy nem a pogány korban épült. Boldogítson hát mindenkit a maga véleménye, ha már maga a név nem tudja meggyőzni. Ugyanis, ha már mit sem kaptam a bálványozás utáni felépüléséről, csak a meglételéről s más sem tud egyebet felmutatni, véleményüket így sehogy sem tudom aláírni. Csodálkozni fognak azon is, amit az Oporokról írtam, hogy palatinusok és vajdák voltak. Ha nem írtam ezt némelyek inye szerint, hagyjanak fel azért a csodálkozással s inkább állítsanak a fennebb jelzett esztendőkre azok helyébe másokat. De a kiválóbb historikusokból, írott emlékekből vagy okmányokból vajjon állíthatnak-e? Nagyon kételkedem.

Kaczajjal fogadják majd Árpádtól való leszármaztatásunkat is. Tartsa meg s boldogítsa őket a hitük.

Engem kielégít az is, hogy Bálványosvárának alapítója nem volt paraszt, a kitől familiám leszármazását az előbbi okoskodás

¹ sive arx idoldatriae

alapján nem tagadhatják meg s ennek én még elődjeit is nemeseknek tartom. Bármit mondanak tehát az előbbiekre, e függelék után nem tagadhatják, hogy az Apor-familia Scythiából való kijövelete óta nemes volt. Épen ezt kellett bizonyítani s ez is volt az egész műnek a célja.

Jegyzet. Ahol a hazai törvény említést tesz az Apokok birtokáról, a Compil. Const. (Erdély összeszedett törvényei.) 3. rész, 8. fej. 2. cikkelye szerint az Bálványosvárának a területe.

Zárszó.

Tanuságot teszek itt Isten előtt, hogy e munkát, melyen több évig dolgoztam és csaknem év alatt tudtam jó rendbe hozni, nem valamelyik előkelő familia elleni gyűlöletből adtam ki, amint-hogy egyetlen mélcás familiát sem akartam sérteni legkevésbé sem. Ez az egyik. Másodszor, nem familiám magasztalására irtam, hanem az én boldogult nagybátyámtól, Apor István gróftól mintegy átok alatt szállott rám e feladat. Harmadszor, mivel alig hittem, hogy a maradvák familiámat ennyire ismerhessék, hisz többféle szerencsétlen körülmény miatt még én is elveszítettem néhány régi levelünket. A maradék tehát, ha csak egyetlen is lesz, fogadja szívesen e munkámat és mentsen fel, amiért nem irtam őseimnek tisztségeit, melyeknek elődjünk által bőviben voltak és melyeket sokféleképp viseltek, noha biztosan tudtam. Ugyanis, amint fennebb látta, nagybátyám, Lázár, 1678-ban csaknem összes írott okmányainkat elveszítette Konstantinápolyban, itt tehát csak azokat írhattam meg, melyeket a levéltárakból, könyvekből és oklevelekből be tudok bizonyítani. A hallottakat pedig jobbnak láttam mellőzni, mivel hitelesen bebizonyítani nem tudom, nem akartam mások kaczagásának kitenni.

Családtörténeti adatok.

(1532—1670.)

(Harmadik és befejező közlemény.)

Szabó I. Nagy Szabó

Szalacházi . . . (István középső I.) esk. Thordai Ferenczczel 1636 jun. 15. **IV.** 33.

Szécsi György † 1625. **I.** 238.

Szegedi Márton † 1612 febr. **III.** 135.

Szentegegyedi Gergely † 1594. **III.** 26.

Szentpáliné Petki Erzsébet lak. Tholdalagi Mihálylyal 1640 jul. 31. **IV.** 65.

Szigyártó . . . (Péter I.) esk. Csizsár Jánossal 1616 jan. 18. **I.** 121—122.

- Szilágyi** János † 1634 nov. 25. **I.** 146.
— Jánosné † 1534 nov. 12. **I.** 146.
Szilási János † 1614 márcz. **I.** 223—224. — † 1614 márcz. 4. **IV.** 183.
— Judit esk. Gilányi Gergelyvel 1643 május 11. **IV.** 85.
Szilvási Boldizsárné † 1639. aug. 31. — tem. Bolyában szept. 6. **IV.** 57.
Szombathelyi Márton † 1626. **I.** 240.
Szőcs György tem. 1619 nov. 5. **III.** 242.
— István † 1636 febr. 24—25. **IV.** 32.
Szörös Mátyás † 1637 okt. 11. — tem. okt. 13. **IV.** 213.
Tholdalagi Judit esk. Angyalosi Istvánnal 1642 decz. 1. **IV.** 80.
— Mihály lak. Szentpáliné Petki Erzsébettel 1640 jul. 31. **IV.** 65.
† 1642 márcz. 24. **IV.** 77.
— . . . lak. Sasadi Zsigmonddal 1641 febr. 3. **IV.** 67.
Tholdi . . . lak. 1628 jun. 20. **IV.** 48.
Thököli Miklós tem. 1617 május 18. **III.** 168.
Thordai Ferencz esk. Szalánczi . . . (István középső l.) 1636 jun. 15. **IV.** 33.
Thurzó György † 1616 decz. 23. körül **III.** 167.
— Imre gr. lak. Nyári . . . (Pál l.) 1618 nov. 11. **III.** 196.
Tolnai János † 1637 május 26. — tem. május 28. **IV.** 212.
Ubresi Gábor † 1644 márcz. 30. **IV.** 121.
Várad Benedek † 1638 szept. 28. **IV.** 51.
Varkucs György † 1611 jul. 16. **IV.** 177.
Vas Gábor lak. 1613 jun. 19. **III.** 138.
Vér András † 1636 okt. 6. **IV.** 36.
Zámbor Balázs † 1614 márcz. **I.** 223—224.
Zsombori Borbála (János l.) esk. Bethlen Mihályval 1642 jun. 17. **IV.** 78.
Zuoronicz Ferencz tem. 1638 decz. 22. **IV.** 53.

Köblös Zoltán.

Adattár.

4.

Ákosfalvi Szilágyi Imre családi följegyzései.

1817.

1817. Be megfoghatatlanok az isteni gondviselésnek útjai. Ezen írt esztendőben április 10-ikén estvéli 5—6 órák között földi viszont[tag]ságai, a háládatlanság tapasztalásai között kimulék az édes anyám testvére *Marjai István* úr és deficiált. Ugyanezen esztendő áprilise 17-ikén *Kászoni Zsuzsika* hugom is kimult, itt is defectus van. De végre ugyanezen esztendő április 19-ikén

éjjeli 1 és 2 óra között a szegény édes anyám is kimula a világi életből, az, a kinek én oly sokkal tartozom, hogy annak elékszámolására elégtelen vagyok. Irtam Soosmezőn április 22-én 1817-ik esztendőben. *Szilágyi Imre* mpr.

1-a Maji 817. Eltemetém a testvérem férjét is *Szent-Iványi Mihályt*. Ennyi halál ily kevés idő alatt egy kicsi famillióból, úgy tetszik mintha sok volna, de jobban tudja az Ur mik hasznosak minékünk, azért békével vagyok zent akaratián. Irtam Soosmezőn június 6-kán 1817. *Szilágyi Imre* mpr.

10-a Septembris 817. eltemetém testvérem *Szilágyi Zsuzsánát Szentiványi Mihálynét* is öt gyermekei keserőségekre.

(Eredetije ákosfaivi Szilágyi Mihály emlékkönyve 8. levelén. Az emlékkönyv birtokomban.)

Köblös Zoltán.

Előző évfolyamaink az alábbi árakon rendelhető meg a kiadóhivatalban (Mikó-utca 2. szám):

I.	évf. 1903.	---	---	---	---	2 kor.
II.	" 1904.	---	---	---	---	8 kor.
IV.	" 1906.	---	---	---	---	6 kor.
V.	" 1907.	---	---	---	---	4 kor.
VI.	" 1908.	---	---	---	---	6 kor.
VII.	" 1909.	---	---	---	---	6 kor.
I—VII.	" (Teljes)	---	---	---	---	48 kor.

!!MEGJELENT!!

a csikszentsimoni **ENDES-család** levéltára. — Az 1544—1848. évekből 1110. oklevél kivonat és 12 teljes szövegű oklevél.

Részletes és kimerítő névmutatóval.

Bolti ára 5 korona, előfizetőknek 4 korona.

Családtörténeti kérdézősködésekre csak előfizetőknek válaszolunk.

TARTALOM: *Sándor Imre*: A szavai Almádi család. — *Sándor Imre*: A sisak és sisakdísz. — *ifj. Biás István*: Kézdivéki lustra 1659-ből. — *ifj. Biás István*: Belső szolnoki lustra 1684-ből. — Br. Apor Péter *Lusus Mundija*. Fordította: *Szász Ferencz*. IV. közlemény. — Adattár.

Ny. Stief Jenő és Társa könyvsajtóján Kolozsvárt, Deák Ferencz-u. 2.